

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

EVA TRAVNIK

Ekranizacija slovenskih mladinskih del na primerih
Poletje v školjki in Distorzija

Diplomsko delo

Mentorica:
izr. prof. dr. Mateja Pezdirc Bartol

Prvostopenjski univerzitetni študijski
program Slovenistika - dvodisciplinarni

Ljubljana, 2015

IZVLEČEK

V pričujoči diplomski nalogi sem se ukvarjala z dvema mladinskima filmoma, posnetima po knjižni predlogi, in sicer *Poletje v školjki*, posnetega po delu Vitana Mala z naslovom *Ime mi je Tomaž*, ter *Distorzija*, posnetega po istoimenskem romanu Dušana Dima. S pomočjo primerjave filma in literarne predloge sem raziskovala, kako se pri prehodu iz papirja na filmsko platno spreminjajo osebe, poleg tega pa sem raziskala še zgodovino slovenskega celovečernega filma nasploh, ter se ukvarjala s pojmi, kot so ekranizacija, mladinska umetnost, mladinska literatura, mladinski film. Analiza je pokazala, da se zgodba pri *Poletju v školjki* močno spremeni; spremenijo se tako junaki kot osrednja tema, medtem ko se film *Distorzija* močno oklepa svoje literarne predloge. Prav tako je iz analize vidno, da pri starejšem filmu prikrijejo nekatere tabu teme, v knjigi se sicer pojavijo, saj je bilo to takrat manj sprejemljivo, medtem ko v *Distorziji* na platnu ne prikrijejo ničesar.

KLJUČNE BESEDE: ekranizacija, mladinska literatura, mladinski film, *Poletje v školjki*, **Distorzija**, slovenski film.

ABSTRACT

The subjects of the present thesis are two youth movies which are based on two literary works. The movie *Poletje v školjki* is based on a book with a title *Ime mi je Tomaž*, written by Vitan Mal, a Slovenian author, whereas the base for the second movie *Distorzija*, was a novel of the same name, written by another Slovenian writer Dušan Dim.

Comparing the movies and the novels, I studied how the characters change during the process of transferring them from paper to motion picture. Moreover, I researched the overall history of the Slovenian full-length movie, while also explaining a few concepts, such as adaptation, youth art, literature and movie. The analysis exposed that the storyline of the movie *Poletje v školjki* changes severely, not only the protagonists but also the main theme, while on the contrary, the movie *Distorzija* abided firmly by its literary work.

The analysis also showed that the older movie (*Poletje v školjki*) excludes some taboo themes, which do appear in the book, because in those times were considered unacceptable, while in *Distorzija* everything from the book is portrayed on the screen as well.

KEY WORDS: adaptation, young adult literature, young adult movie, *Poletje v školjki*, *Distorzija*, Slovene film.

KAZALO

1. UVOD	6
2. ZGODOVINA SLOVENSKEGA FILMA	7
3. EKRANIZACIJE SLOVENSКИH LITERARNIH DEL.....	10
4. MLADINSKA UMETNOST	13
4.1. MLADINSKI FILM	13
4.2. MLADINSKA LITERATURA	14
5. ANALIZA FILMOV	16
5.1. POLETJE V ŠKOLJKI.....	16
5.1.1. O AVTORJU LITERARNEGA DELA	18
5.1.2. PRIMERJAVA FILMSKIH IN LITERARNIH JUNAKOV	19
5.2. DISTORZIJA.....	21
5.2.1. O AVTORJU LITERARNEGA DELA	23
5.2.2. PRIMERJAVA FILMSKIH IN LITERARNIH JUNAKOV	23
6. SKLEP	26
7. VIRI.....	28
8. FILMI	28
9. LITERATURA.....	28

1. UVOD

V sodobnem času veliko več ljudi raje pogleda film, kot vzame v roke knjigo. Še najbolj pa je to opazno pri mladini. Film sega že v 19. stoletje, čez čas pa je postal najpogostejša oblika zabave. Ni le medij, temveč tudi umetnost, zabava in socializacija. Je tudi odlično sredstvo za pomoč pri izobraževanju, saj si otroci z gledanjem filmov razširijo obzorja, vidijo drugačne estetske in družbene izkušnje, kar na njih seveda močno vpliva.

V slovenski filmski produkciji je nastalo malo celovečernih filmov, najmanj pa je bilo posnetih prav otroških in mladinskih celovečercv. Do zdaj je bilo posnetih 27 mladinskih filmov, in to kljub temu, da igrajo pomembno vlogo, saj so pred osamosvojitvijo države otroški in mladinski filmi predstavljali najpomembnejšo vejo slovenske kinematografije. Težko je potegniti črto med mladinskim filmom in filmom za otroke, zato je marsikateri film v to kategorijo uvrščen pod vprašajem.

V svojem diplomskem delu sem se posvetila slovenskim mladinskim filmom, ki so posneti po knjižni predlogi. Teh je le nekaj, vendar je eden izmed njih prav naš prvi mladinski film, *Kekec* (1951), ki pa je poleg tega tudi prvi slovenski film z mednarodno nagrado Zlati lev. Film, posnet po pripovedkah Josipa Vandota, je kasneje dobil še dve nadaljevanji, drugi del, *Srečno, Kekec* (1963), pa je poznan tudi kot prvi slovenski barvni film.

Podrobneje sem se osredotočila na filma *Poletje v školjki* in *Distorzija*, ki sta nastala v povsem različnih obdobjih, vendar sta si vsebinsko precej blizu. V obeh filmih se srečamo z najstniškim uporništvom, prvo ljubeznijo, problemi s starši ter s prijateljstvom, ki je najstniku na poti odrasčanja seveda zelo pomembno.

V nadaljevanju sem najprej opisala pregled zgodovine slovenskega filma na splošno, predvsem sem se osredotočala na celovečerne filme, potem sem se posvetila ekranizacijam, adaptacijam in priredbam slovenskih literarnih del na filmskem platnu, nato pa sem se osredotočila na mladinsko literaturo in film, posebej sem se posvetila že prej omenjenima filmoma *Poletje v školjki* in *Distorzija*, njunima avtorjema, primerjala sem film s knjižno predlogo, podrobneje pa sem se osredotočila na osebe v delih, in se ukvarjala s tem, kako se le-te spremenijo pri prehodu iz knjižnega dela na filmsko platno.

2. ZGODOVINA SLOVENSKEGA FILMA

Z zgodovino slovenskega filma so se veliko ukvarjali Peter Stanković, v delu *Zgodovina slovenskega celovečernega igranega filma I.: Slovenski klasični film (1931–1988)*, ter Silvan Furlan, Bojan Kavčič, Zdenko Vrdlovec in drugi v delu *Filmografija slovenskih celovečernih filmov 1931–2011*. Po teh dveh delih sem tudi sama v nadaljevanju povzela zgodovino slovenskega celovečernega filma.

Začetki slovenske filmske produkcije segajo v obdobje med 1919 do 1945, takrat so na tem področju delovali Veličan Bešter, Josip Pogačnik in Metod Badjura, snemali pa so kratke filme. Za nastanek prvega slovenskega celovečernega filma so zaslužni člani Turistovskega kluba Skala, in sicer Janko Ravnik, Egon Planinšek in Milan Kham. Premiera filma *V kraljestvu Zlatoroga* je bila v veliki dvorani hotela Uniona, 29. 8. 1931. Gre za nemi film, kar pa je bil tudi film *Triglavske strmine*, ki je izšel naslednje leto in je nastal v produkciji Sava filma Metoda Badjura.

Na naslednji celovečerec je bilo potrebno čakati več kot 15 let, je pa v tem času nastal prvi slovenski zvočni film *Mladinski dnevi*, in sicer leta 1939 v proizvodnji Prosvetne zveze, v režiji Maria Foersterja, ki je prvi slovenski filmar, ki se je filmske obrti naučil v tujini (tri leta na filmski šoli znamenitega nemškega podjetja UFA v Berlinu, kasneje tudi na Hrvaškem in nato spet v Nemčiji). Tega leta je bila ustanovljena tudi prva slovenska produkcijska hiša, in sicer Emona film, za katero so prav tako zaslužni člani Prosvetne zveze v Ljubljani, z lastnikom kina Union, Milanom Khamom, na čelu. Že prvo leto po nastanku je v Emona filmu nastalo pet krajših zvočnih dokumentarnih filmov.

Po drugi svetovni vojni se je dogajanje na področju slovenskega filma spremenilo. Kinematografske dejavnosti so bile namreč podržavljene.

Z določbo Ljudske Republike Slovenije je bilo leta 1946 ustanovljeno podjetje Triglav film, katerega namen je bil proizvodnja umetniških, dokumentarnih in kulturnih filmov, v celoti pa je bil financiran s strani države. V njegovi produkciji je nastal prvi slovenski zvočni celovečerni film, *Na svoji zemlji* (premiera 1948), ki je prejel drugo zvezno nagrado, bil pa je tudi prvi dobro izpeljan povojni film v širšem jugoslovanskem merilu. Poleg tega filma pa je

v produkciji Triglav filma nastalo še 21 celovečernih igranih filmov (*Balada o trobenti in oblaku, Veselica, Ples v dežju, Vesna, Ne čakaj na maj, Kekec, Dolina miru ...*). Hkrati so bile v tem času ustanovljene tudi filmske šole (najprej v Beogradu in Zagrebu, nato tudi v Ljubljani) in prvi filmski mesečnik (*Film*), začele pa so se graditi tudi nove kinodvorane.

Triglav film je bilo produkcijsko podjetje, filmsko tehniko in poslovno stavbo z ateljejem v Ljubljani pa je prevzel Filmservis, ki je, za razliko od Triglav filma, ki je šel v stečaj leta 1963, deloval do leta 1968. Filmservis je sodeloval tudi pri izdelavi hrvaških, srbskih in bosanskih filmov.

Leta 1956 je bilo ustanovljeno še produkcijsko podjetje Viba film, ki je odkupilo prostore Filmservisa in prevzelo zapuščino podjetja Triglav film. Podjetje je od svojega nastanka do leta 1991 proizvedlo 92 slovenskih celovečernih filmov, nekaj od teh v sodelovanju z drugimi slovenskimi in jugoslovanskimi partnerji. Prvi je bil film *Kala*, leta 1958, sledijo pa mu mnogi drugi poznani slovenski filmi (*Nočni izlet, Rdeče klasje, Ne joči Peter, Povest o dobrih ljudeh, To so gadi, Srečno Kekec, Poletje v školjki, Sreča na vrhovi, Idealist ...*).

Kasneje so filmi nastajali v produkciji malih producentov, ki so se sicer pojavljali že od leta 1968. To so na primer distribucijsko podjetje Vesna film (*Na klancu, Cvetje v jeseni* (v koprodukciji s TV Ljubljana)), FRZ Ljubljana–Beograd (*Onkraj*), avtorski studio Ekran (*Poslednja postaja*) in Slovenija film (*Mrtva ladja*). V osemdesetih letih pa so se pojavili prvi pravi mali oziroma neodvisni producenti, na primer Filmske alternative (*Opre Roma, Ovni in mamuti, Veter v mreži*), Emotionfilm (*Usodni telefon*), Studio 37 (*Nekdo drug, Do konca in naprej, Ječarji*).

Prvi film samostojne Slovenije je celovečerni film *Babica gre na jug*, sledi pa mu film *Triangel*, ki ga je je potrdilo tudi Ministrstvo za kulturo. Slednje je kasneje v celoti financiralo še filme *Ko zaprem oči, Zrakoplov, Tantadruj, Halgato in druge*.

Leta 1994 se ustanovi tudi Filmski sklad Republike Slovenije, zaradi katerega se država odloči, da financiranje filmske produkcije uredi prek sklada. S sredstvi iz državnega proračuna se odpre nov filmski studio Viba film, ki omogoča izvedbo filmov od produkcije do postprodukcije. Filmski sklad je financiral 71 slovenskih kinematografskih celovečercev, pomemben sofinancer pa postane tudi nacionalna televizija.

Leta 2001 je Slovenija postala članica evropskega sklada Eurimages, ki je sofinanciral vse koprodukcije, podprte s strani Filmskega sklada Republike Slovenije. Kasneje se Slovenija včlani tudi v evropski program Media, prek katerega dobijo sredstva za razvoj še nekaterih projektov. V tujini so bili prikazani le nekateri filmi, med temi so najbolj poznani *Babica gre na jug*, *Kruh in mleko*, *Zvenenje v glavi*, *Kajmak in marmelada*, *Slovenka*, *Estrelita*, *Pokrajina ŠT. 2 ...*. V Sloveniji sta bila najbolj gledana filma mladinski film *Gremo mi po svoje* in film *Petelinji zajtrk*.

3. EKRAKIZACIJE SLOVENSkih LITERARNIH DEL

Pojma ekranizacija in adaptacija sta po mnenju Bojana Kavčiča in Zdenka Vrdlovca enaka, saj v Filmskem leksikonu pojem ekranizacija enači z adaptacijo (Kavčič, Vrdlovec, 1999, 166), ki jo definira kot priredbo, ekranizacijo, tj. preoblikovanje literarnega ali dramskega dela v scenarij. (Kavčič, Vrdlovec, 1999, 9). Andrej Šprah pa ekranizacijo definira kot tisti način prenosa literature v filmsko obliko, ki je na videz do osnove najbolj spoštljiv, saj skuša predvsem kar se da natančno 'prenesti' vse njene temeljne značilnosti v svoj medij. (Šprah, 2002, 99)

»Film lahko literarno predlogo samo posnema z lastnimi sredstvi – bodisi, da ji sled na deskriptiven način, lahko pa jo tudi 'dešifrira', posrka. Vanjo se lahko potopi tako, da tisti neizprosni realizem, s katerim razpolaga film (ki je navaden iluzionastičen stroj), ne ubije bralčeve subjektivne filmske predstave, kakršna nastaja ob prebiranju literature.« (Širca, 2002, 96)

Ko se je film začel spreminjati v igranega, se je zgledoval po literaturi in gledališču zaradi estetskih razlogov in zaradi pridobivanja kulturnega ugleda ter občinstva. (Vrdlovec, 9) Velik del filmske produkcije zavzemajo ekranizacije že objavljenih del, predvsem proze. Podatek iz leta 1992 nam pokaže, da je 85 % nagrad oskar za najboljši film podeljenih prav ekranizacijam (Zorman, 2009, 15).

S proučevanjem ekranizacij se je veliko ukvarjal George Bulestone, ki je v delu *Novels into Films (The Metamorphosis of Fiction into Cinema)* iz leta 1957 izpostavil, da oba medija, tako film kot literatura temeljita na videnju, gledanju in ustvarjanju podob, izpostavi pa tudi,

da obstaja velika razlika v načinu proizvodnje omenjenih podob; film deluje na gledalca preko vizualnih podob, medtem ko bralci literature ustvarjajo mentalne podobe. Literatura torej deluje posredno, verbalni simboli pa so posredniki med bralci in njihovimi predstavami zgodbenega sveta. (Zorman, 2009, 17).

Analiza ekranizacij na Slovenskem med 1948 in 1979 Barbare Zorman je pokazala, da procesi filmskega prirejanja literature osvetljujejo zgodovinske spremembe v družbenih vlogah literature in filma v njunem razmerju.

V začetnem obdobju (1948–1960) so imeli scenariji status literarnih del, tiskali so jih ne glede na realizacijo, bili so obravnavani kot podvrsta dramatike. Vloga režiserja je bila podrejena vlogi scenarista (to so v tem času bili med drugimi Ciril Kosmač, Matej Bor, Ivan Potrč, France Bevk).

V šestdesetih letih se razmerja med literaturo in filmom obravnavajo v kontekstu modernizma, gre za težnjo po avtonomizaciji umetnosti in osvobajanju od socialistične ideologije (filmi *Grajski biki*, *Rdeče klasje*, *Ples v dežju*). V sedemdesetih letih pa je v slovenskem filmu očiten porast ekranizacij starejše slovenske literature, za te filme pa je značilno slavljenje nacionalne ideje preko estetizacije ljudskega izročila in pokrajinskih lepot. (Zorman, 2009, 243–245)

Že drugi slovenski celovečerni film *Triglavske strmine* (1932) se na neki način opira na književnost, saj ga je režiral znani avantgardistični režiser Ferdo Delak, režiral pa ga je po scenariju, ki ga je napisal duhovnik Janez Jalen. Slovenska kinematografija se je morala opreti na svojo književnost, da je dosegla rezultate. Scenariji so bili oprti predvsem na leposlovje, ki mu je literarna zgodovina že priznala trajno vrednost (*Jara gospoda*, *Samorastniki*, *Boj na požiralniku* ...). Večkrat se je posegalo po proznih kot po dramskih delih.

Po koncu 1980. let se film začne oddaljevati od literature. Vse več filmov je posnetih po izvirnih scenarijih, če pa se že posega po literarnih zgodbah, večinoma prevladujejo sodobna književna dela.

Kljub temu, da se je slovenski film osvobodil literarnih podlag, pa je nastalo nekaj filmskih vrhuncev, ki se opirajo na književnost, na primer *Ples v dežju* (1961), za katerega je Boštjan

Hladnik črpal motive iz Smoletovega romana *Črni dnevi in beli dan*, ali pa *Cvetje v jeseni* (1973), ki se naslanja na istoimensko povest Ivana Tavčarja. Podoben uspeh imajo tudi mladinski filmi, na primer *Kekec* (1951), posnet po Vandotovih pripovedkah, ter *Sreča na vrvi* po mladinski povesti Vitana Mala.

Za najbolj adaptiranega avtorja v Sloveniji velja Prežihov Voranc, saj so po njegovih delih posneti kar štiri filmi, sledijo pa mu Ciril Kosmač, Josip Vandot, Ivan Cankar, Miško Kranjec in drugi. (Rudolf, 2013, 149–157)

Med letoma 1948 in 2012 je na podlagi literarnih zgodb posnetih okrog 30 % filmov. Najbolj popularni filmi, nastali po knjižnih predlogah v tem času so:

- *Čas brez pravljič* (1975; Boštjan Hladnik – *Čas brez pravljič*)
- *Ljubezen nam je vsem v pogubo* (1987, Ivan Tavčar – *V Zali*)
- *Blues za Saro* (1998; Janja Vidmar – *Blues za Saro*)
- *Petelinji zajtrk* (2007; Feri Lainšček – *Petelinji zajtrk*)
- *Traktor, ljubezen in rock'n'roll* (2007; Feri Lainšček – *Vankoštanc: roman iz naših krajev*)
- *Pokrajina št. 2* (2008; Vinko Möderndorfer)
- *Lahko noč gospodična* (2011; Metod Pevec) ... (Rudolf, 2013, 158–166)

V tem času sta nastala tudi oba filma, ki sem ju analizirala v svojem diplomskem delu, mladinski film *Poletje v školjki* (1986), posnet po povesti *Ime mi je Tomaž*, avtorja Vitana Mala in *Distorzija* (2009), posnet po istoimenskem romanu Dušana Dima.

Razmerje med literarnimi deli in filmi, posnetimi v tem obdobju, je zelo razgibano, nekateri avtorji so celo zamolčali, da gre za filmsko adaptacijo (*Poletje v školjki*, *Moj ata*, *socialistični kulak*, *Blues za Saro* ...), ali pa je bil roman napisan na podlagi nerealiziranega scenarija, kasneje pa so posneli še film (*Carmen*). (Rudolf, 2013, 158–166)

Po letu 2012 je bilo po knjižni predlogi posnetih le nekaj filmov, od tega najbolj poznani *Šanghaj* (2012), avtorja Marka Naberšnika, ki je motive črpal iz Lainščkovega romana *Nedotakljivi*, *Čefurji raus* (2013), posnet po istoimenskem delu Gorana Vojnovića, ki je tako

za film, slednjega je tudi režiral, kot za literarno delo, prejel pohvale in nagrade, film pa je popularen predvsem med mladimi, ter film *Zapelji me* (2013) režiserja Marka Santića, ki se naslanja na roman Orlanda Uršiča *Gosposka, mater si ozka*.

Iz tega je razvidno, da se v današnjem času režiserji vedno manj opirajo na literarne predloge, da nekaj let po večjih filmskih uspešnicah, posnetih po klasičnih in poznanih književnih delih, ta način snemanja filmov počasi zamira, snema pa se predvsem po izvirnih scenarijih.

4. MLADINSKA UMETNOST

4.1. MLADINSKI FILM

Mladinski filmi so vsi filmi, namenjeni mladini, ne glede na to, ali so igrani, animirani ali dokumentirani. Ustrezajo starostni dobi ter potrebam njihovega osebnega in družbenega življenja. So mladinski. (Šimenc, 1968, 28) Gre za film, namenjen mlademu občinstvu, značilno je, da ima zaokroženo zgodbo, ki pa je hkrati zanimiva in privlačna. Liki so poenostavljeni, vsebina je humorna in zabavna, odsotne pa so grobe oblike nasilja ter druge tabu teme, kot so alkohol, droge, spolnost ... čeprav se te v sodobnejših filmih že pogosteje pojavljajo. Zato je tudi zelo težko določiti mejo med mladinskimi ter ostalimi filmi. (Kavčič, Vrdlovec, 1999, 382)

Pri nekaterih filmih se pojavlja vprašanje, ali sodijo v to zvrst, zgolj ker v njem nastopajo otroci ali mladostniki. Definicija pravi, da je film za otroke in mladino film, ki črpa tematiko iz življenja otrok in mladine ter s poudarjanjem vzgojnih in moralnih problemov – prilagojenih starostni skupini otrok, ki jih prikazuje – uvaja mladino v vrednostni sistem odraslih, ali pa graja ta sistem s prikazovanjem konfliktov med otroki in odraslimi. V to zvrst pa sodijo tudi filmi s pravljичno vsebino. (Berger, 1981, 239)

V socialističnem obdobju je bil mladinski oziroma otroški film zelo uspešen, saj so bili v zgodovini slovenskega filma med najbolj gledanimi prav otroški filmi *Kekec*, *Srečno*, *Kekec*, *Sreča na vrhovi* in *Poletje v školjki*. (Furlan, Kavčič, Vrdlovec in drugi, 2011, 632)

Seznam slovenskih filmov po kronološkem zaporedju, povzet po delu Filmografija slovenskih celovečernih filmov 1931–2010 in po spletnem viru <http://www.film-center.si/sl/>:

- *Kekec* (1951), prvi slovenski mladinski film, prvi slovenski film z mednarodno nagrado – Zlati lev (za mladinski film na 16. beneškem filmskem festivalu)
- *Dolina miru* (1956), nominacija za zlato palmo na filmskem festivalu v Cannesu 1957
- *Ti loviš* (1961)
- *Srečno, Kekec!* (1963), prvi slovenski barvni film
- *Ne joči, Peter* (1964)

- *Nevidni bataljon* (1967)
- *Kekčeve ukane* (1968)
- *Pastirci* (1973)
- *Sreča na vrvi* (1977)
- *Ko zorijo jagode* (1978)
- *Učna leta izumitelja Polža* (1982)
- *Čas brez pravlji* (1986)
- *Poletje v školjki* (1986), zlati grifin na mednarodnem festivalu mladinskega filma v Giffoniju
- *Čisto pravi gusar* (1987)
- *Maja in vesoljček* (1988)
- *Poletje v školjki 2* (1988)
- *Outsider* (1997)
- *Nepopisan list* (2000)
- *Dvojne počitnice* (2001)
- *Pozabljeni zaklad* (2002)
- *Na planincih* (2003)
- *Tu pa tam* (2004)
- *Distorzija* (2009)
- *Gremo mi po svoje* (2010)
- *Izlet* (2011)
- *Gremo mi po svoje 2* (2013)
- *Čefurji raus* (2013)

4.2. MLADINSKA LITERATURA

Kar nekaj slovenskih filmov je nastalo po knjižni predlogi. Za mladinski film pa je za osnovo potrebna tudi takšna predloga, torej mladinska literatura, ki je poleg filma tudi del mladinske umetnosti.

Mladinska literatura je podtip književnosti, ki se od nemladinske književnosti loči po svojem bistvu, obstoju in zgradbi, namenjena pa je bralcu do osemnajst let. Mladinska literatura ima

dve podpomenki, to sta otroška književnost in mladinska književnost v ožjem smislu, ki je namenjena bralcu v puberteti. (Saksida, 1994, 45)

»Pojem mladinska književnost je besedna zveza, sestavljena iz prilastka mladinska in jedra književnost, kar pomeni, da je to književnost posebnega tipa; po mnogih definicijah je njena posebnost predvsem specifičen (nedorasel) bralec. Njena vez z ostalo književnostjo je: podoben ontološki status, podoben literarni doživljaj (glede na njuno sorazmerje spoznavnih, estetskih in etičnih dimenzij), vzporednost, dvojne narave vsebine in forme skupaj z ostalimi morfološki vprašanji, vrednotenje kot presojanje razmerja med posameznimi funkcijami.« (Saksida, 1994, 5)

Mladinska književnost je namenjena bralcu, mlajšemu od osemnajst let. Lahko je otroška književnost ali mladinska književnost v ožjem pomenu (bralci v puberteti). Razlika je očitna pri dolžini besedila, vlogi ilustracij, kompleksnosti teme, uporabi tropov ... (Saksida, 1994, 45)

5. ANALIZA FILMOV

V svojem diplomskem delu preučujem dva slovenska filma, posneta na podlagi mladinskega literarnega dela, in sicer film *Distorzija*, posnetega po istoimenskem romanu Dušana Dima, ki prikazuje vsakdanjost sodobne mestne mladine in uporništvo, ter film *Poletje v školjki*, posnetega po povesti *Ime mi je Tomaž* avtorja Vitana Mala, ki prikazuje mlade v času počitnic, prijateljstvo in prvo ljubezen. Po ogledu filmov in branju literarnih predlog, sem film primerjala s knjigo, želela sem preveriti, koliko in kako se spreminjajo glavni junaki ter nekateri stranski junaki pri prehodu iz literature na filmsko platno. Poleg tega sem primerjala tudi osrednjo zgodbo v filmu in predlogi ter raziskala, kaj je še vplivalo na nastanek scenarija za film in se posvetila še zgodovini obeh del.

5.1. POLETJE V ŠKOLJKI

Scenarij: Vitan Mal in Tugo Štiglic. Režija: Tugo Štiglic. Direktor fotografije: Rado Likon. Glasba: Jani Golob.

Igrajo: David Sluga, Kaja Štiglic, Majda Potokar, Boris Kralj, Marjana Karner, Dare Valič in drugi.

Produkcija: Viba film, Ljubljana

Knjižna predloga: Vitan Mal: Ime mi je Tomaž (1972)

Datum: 19. 3. 1986

(Furlan, Kavčič, Vrdlovec in drugi, 2011, 220)

Film prikazuje Tomaža, ki preživlja poletne počitnice v družbi svojih prijateljev na slovenski obali. Njegov oče dela v Ljubljani, kar zelo vpliva nanj in njegovo mamo, zato ves svoj čas preživi s prijatelji, ribičem Luko ter s svojo prvo ljubeznijo Mileno. Ko otroci opazijo, da iz njihovega morja začnejo izginjati školjke, se odločijo, da bodo raziskali ta primer; povežejo se s Pirančani in Portorožani in skupaj naredijo načrt, kako ujeti tatove. Pri tem si pomagajo še z Vedijem, računalnikom Tomaževega očeta, ki jim daje koristne namige in nasvete pri reševanju kriminala. Mladina se zelo poveže med seboj, Tomaž pa postaja tudi vedno bolj navezan na Mileno. S splotko tudi pripravi očeta do tega, da se vrne v Piran, saj je želel starša spet spraviti v normalen odnos. Najdejo tatove, vendar je Vedi uničen, Tomaž pa pristane v bolnici. Po njegovi vrnitvi pripravijo zabavo v čast Vediju in njihovim zmagi. Ko Tomaž izve,

da sta se njegova starša odločila, da se selijo v Ljubljano, ga to zelo prizadene, a ga Milena pripravi do tega, da se sooči s težavo ter se prilagodi staršem. S tem se konča Tomaževo brezskrbno življenje v Piranu.

Film Poletje v školjki je vzbudil veliko večjo pozornost kot njegov knjižni prvenec. Povest Ime mi je Tomaž je izšla leta 1972 v priljubljeni zbirki Knjižnica Sinjega galeba pri založbi Mladinska knjiga. Knjižni izvirnik se od filma močno razlikuje. Spremenjeni so predvsem glavni junaki, pripoved pa je približana sodobnemu času ter ustrezno dramatizirana in zaostrena. Drugačna je tudi situacija pri Tomažu doma. V izvirniku sta njegova starša doma, v filmu pa oče živi v Ljubljani, posledično se Tomaž zelo zbliža z ribičem Luko, ki mu na nekakšen način predstavlja nadomestnega očeta. Ta situacija poudarja vstopanje mladostnikov v svet odraslih, na kar želi opozoriti predvsem razcepljenost dečkovih staršev. V literarni predlogi so prepiri med staršema zgolj nakazani, celotna družinska situacija pa je prikazana samo orisno.

Pomembna sprememba je tudi vloga Vedija, računalnika, ki je fantom v filmu pomagal pri lovu na motoriste. Tega v knjigi ni omenjenega, v filmu pa ima zelo pomembno vlogo. Tomaž Vediju zaupa tako družinske kot ljubezenske težave, na nekakšen način pa mu ta pomeni tudi vez z očetom. Tudi Vedijev nesrečni konec je za otroke zelo čustven, pripravijo mu veliko pogrebno slovesnost. Računalnik pa na ta način seveda tudi nakazuje na spreminjanje sveta in vedno večjo pomembnost tehnologije v življenju.

Tudi konca sta si med seboj precej različna. Filmska zgodba se za Tomaža žalostno konča. Zaradi očetove službe se namreč selijo v Ljubljano. Za Tomaža je to sprva tragično, že vse življenje namreč živi v Piranu, tu so vsi njegovi prijatelji, tu je spoznal Mileno in tudi od morja se težko loči. Seveda sam pri tem nima besede in možnosti izbire, zato odide, film pa se tako zelo odprto konča. Medtem ko je v knjižni predlogi drugače, starša namreč skozi celotno zgodbo Tomažu grozita s tem, da bo, če ne bo spremenil svojega obnašanja, moral oditi v popravni dijaški dom. Tomažu je to seveda zgolj le prazna grožnja in ne verjame, da bo do tega res prišlo. Na koncu ne odide v popravni dom, kljub temu da se takšnemu zaključku že povsem približa in vendarle ostane med prijatelji.

Scenarij za film je nastal kot zmes omenjenega dela, takrat še neizdanega rokopisa Vitana Mala z naslovom *Nedelje nekega poletja* (delo izšlo šele leta 1996) ter samostojnih idej in dodatkov, ki sta jih imela oba scenarista, Vitan Mal in Tugo Štiglic. (Rudolf, 2013, 205–212)

Ime mi je Tomaž je napisan v obliki dnevnika. Pripovedovalec vidi Tomaža na plaži, saj ga ta poškropi z mrzlo vodo, njegova mama pa ga zaradi tega povabi na čaj. Tam pripovedovalec zagleda Tomažev dnevnik in v času, ko je bila Tomaževa mama odsotna, prebere nekaj stavkov, ter si nekaj stvari celo izpiše. Izpisani delci postanejo uvodi v poglavja v knjigi. Zgodba pripoveduje o preživljanju prostega časa Tomaža in njegovih prijateljev na slovenski obali, o Tomaževih problemih doma, uporništvu (v precej večji meri kot v filmu), prepirih med Pirančani in Portorožani ter prvi ljubezni.

Nedelje nekega poletja pa opisuje dvanajstletnega dečka Roka, v delu pa se, poleg zgodbe o prijateljih, s katerimi preživljajo poletje na primorju in želijo ustanoviti muzej morskih skrivnosti in problemov, s katerimi se ob tem soočajo, vse vrti tudi okrog Rokovega dozorevanja in soočanja s spolnostjo. Fantje opazujejo dekleta na plaži ter jih komentirajo, porajati se jim začnejo spolne fantazije, pride pa tudi do izkušenj s homoseksualnostjo in samozadovoljevanjem in seveda do ljubezenskih čustev, ki jih Rok začne gojiti do deklice. Ta del zgodbe je vplival na filmsko romanco med Tomažem in Mileno in na njegovo odkrivanje čustev do nje.

5.1.1. O AVTORJU LITERARNEGA DELA

Vitan Mal (25. 10. 1946, Ljubljana) je slovenski mladinski pisatelj. Študiral je knjižničarstvo in slavistiko. Bil je poklicni snemalec in novinar pri Televiziji Slovenija, kasneje urednik v Otroškem in mladinskem programu Radia Slovenije. Uveljavil se je predvsem z mladinskimi deli (*Hitro hitreje, Na ranču veranda, Nedelje nekega poletja, Teci, teci kuža moj, Ime mi je Tomaž, Predvsem ljubezen ...*). Na njegove zgodbe so vplivali otroci, ki jih je spoznal na šolah, ki jih je obiskoval, da bi spoznal nadobudne mlade pisatelje ter jim svetoval, kako pisati. Napisal pa je tudi nekaj del za odrasle (*Ganimed in drugi, Ta metuljem še Rok, Nedokončana zgodba ...*), v katerih se naslanja predvsem na temo erotike.

Vitan Mal se je že kot srednješolec odločil, da bo mladinski pisatelj. V svoja literarna besedila vpleta osebe in dogodke, ki jih sam pozna in doživlja. Je vnuk priznanega slovenskega zgodovinarja Josipa Mala, njegova mama pa je sooblikovala slovenski film, zato se je tudi s tem področjem že kmalu seznanil. Deset let se je poklicno ukvarjal s snemanjem filmov za televizijo.

Ime mi je Tomaž je njegovo prvo knjižno delo. Naslov se je v rokopisu glasil *Kamnite stopnice*, pripoveduje pa o sosedovemu dečku in prijateljih, s katerimi se je med počitnicami v Radovljici rad igral takrat priljubljene kavbojce in Indijance. Na delo je močno vplivala tudi književnost, ki jo je prebiral, predvsem knjiga *Gospodar muh*, angleškega pisatelja Williama Goldinga (1965). V tej zgodbi fantje dlje časa živijo na osamljenem otoku; prav ti dečki pa so izoblikovali junake Malovih kasnejših literarnih del. (Pogačar, *Ime mi je Tomaž*, 174–175)

»Zase vem, da nisem začel pisati zato, da bi bil nekoč pisatelj in bi gnjavil mlade bralce s svojimi umotvori, ampak zato, da sem se izpovedal listu papirja in si s tem olajšal razburkani notranji svet.« (Mal, *Sreča na vrvici*)

5.1.2. PRIMERJAVA FILMSKIH IN LITERARNIH JUNAKOV

V filmu so osebe z enakimi imeni kot v literarni predlogi, vendar se le-te skozi prehod na filmsko platno močno spremenijo. Junaki so v knjižni predlogi predvsem bolj uporniški in nasilnejši, v knjigi se pojavijo alkohol in cigarete, o katerih v filmu ni sledu, omenja pa se tudi popravni dom.

a. FILMSKI IN LITERARNI TOMAŽ

Tomaž Škerjanec je v knjižni predlogi svetlolas trinajstletni edinec, za katerega mati pravi, da je še zelo otročji, se ves čas potepa, ga težko kroti, da je prepuščen ulici in da z možem razmišljata o tem, da bi ga poslala v dijaški popravni dom. Tomaž piše dnevnik in vanj zapisuje vse dogodivščine, ki jih doživi s svojimi prijatelji. Trinajstletnik je v zgodbi veliko bolj nasilen, včasih tudi do Milene, predvsem pa do drugih fantov, medtem ko je v filmu prijazen fant, ki sicer občasno stopi mami na živce, vendar to bolj zaradi upora, saj ne more sprejeti, da oče živi v Ljubljani, predvsem pa je prijazen do Milene, na katero želi narediti vtis. Zelo veliko mu pomenijo prijatelji, domač kraj, zaradi katerega je ves čas tudi v sporih in

zaradi katerega na koncu tako težko sprejme selitev v Ljubljano. Naveže se na ribiča Luko, v katerem vidi drugega očeta, in mu želi na vsak način pomagati, tako pri nabiranju školjk kot kasneje pri reševanju školjk pred tatovi.

b. FILMSKA IN LITERARNA MILENA

Milena je v zgodbi *Ime mi je Tomaž* že dlje časa njegova prijateljica ter sošolka, ki živi v Piranu, medtem ko Milena v filmu tja pride na počitnice, Tomaž pa jo spozna šele takrat. Milena je zelo dobra deklica, ki veliko misli na druge. Tako v filmu kot v knjigi se že od začetka dobro razume z 'Bajsijem', ki ga drugi ne sprejemajo ves čas, prav tako vedno priskoči Tomažu na pomoč, skrbi zanj, čeprav je on do nje včasih grob in nesramen. Tomaž ima Mileno v knjigi zelo rad, saj se z njo lahko pogovarja kot s kakšnim fantom, ker zna plezati po drevesih, streljati s fračo in kup drugih deških stvari, poleg tega pa je bila še bolničarka v četi. Milena v knjigi ima mačka Mukija, medtem ko ima filmska Milena psa Kaja, ki je tudi kriv za Milenin in Tomažev prvi pogovor.

c. FILMSKI IN LITERARNI FILIP

Filip je tako v knjigi kot v filmu Tomažev najboljši prijatelj, ki je za razliko od Tomaža temnolas. V filmu ga spoznamo kot prijaznega dečka, ki se občasno sicer ponorčuje iz Tomaža in drugih fantov, medtem ko je literarni Filip mnogo bolj uporniški. Kadi, cigarete ponuja tudi Tomažu, ta jih včasih sprejme, in drugim fantom, podpira pretepe, norčuje se iz prijateljev in pije alkohol, kar sicer na praznovanju počne celotna družba. Alkohol se v filmu seveda ne pojavlja, kar je verjetno primernejše, saj bi, če bi prikazovali mladinski film, v katerem nastopajo dvanajst- in trinajstletniki, ki pijejo alkohol, kadijo in so poleg tega še nasilni ter pretirano uporniški, to lahko izzvalo razne kritike in pritožbe s strani gledalcev, film pa nikoli ne bi bil sprejet v meri, kakršni je bil.

d. STARŠA V FILMU IN STARŠA V LITERARNI PREDLOGI

Tomaževa starša v knjigi živita v Piranu, medtem ko je oče v filmu karierist in zaradi dela živi v Ljubljani. V knjigi starša obupujeta nad Tomažem in ga želita zaradi zamujanj in upornišтва poslati v popravni dijaški dom, vendar sta v resnici zelo ljubeča in so to samo prazne grožnje. V filmu pa oče, karierist, živi v Ljubljani zaradi dela, mama pa je s Tomažem v Piranu, noče se slišati z očetom in je nanj jezna, saj jima ne posveča dovolj pozornosti. Mati je do Tomaža zelo ljubeča in želi, da obdrži dober odnos z očetom, kljub temu da je sama jezna nanj.

Čeprav ji Tomaž povzroča težave, zamuja domov, ne uboga in ves čas zahaja v očetovo sobo, v katero mu je prepovedala, je do njega zelo popustljiva in mu ne grozi kot v knjigi. Tomaž s spletko doseže, da se oče vrne, češ da naj bi se pogovoril z mamo, ta dva pa se dogovorita, da se skupaj selijo v Ljubljano.

5.2. DISTORZIJA

Scenarij: Matevž Luzar, Miha Hočevar. Režija: Miha Hočevar. Direktor fotografije: Aleš Belak. Glasba: Mitja Vrhovnik Smrekar.

Igrajo: Žan Perko, Lan Štrucl, Jan Vrhovnik in drugi.

Produkcija: Otroški in mladinski program Slovenija.

Knjižna predloga: Dušan Dim: Distorzija (2008).

Datum: 11. 11. 2009

(<http://www.film-center.si/sl/>)

Film prikazuje življenje Dejana, z vzdevkom Piksi, najstnika, ki živi v Ljubljani z mamo in očetom. Ko odkrije, da je imel brata, najde zbirko njegovih kaset (v filmu je to stric), se zaljubi v punk rock glasbo. Želi si igrati v uspešnem bendu. V njegovem bendu Avtsajders (kasneje Edi in ilegalci) so še Pejo, Sani in Edi, ki je nov v bendu, vendar pa je že prevzel vlogo vodje. Piksi uživa samo dokler je z bandom. Doma ga čaka strog oče, ki ves čas poležava pred televizijo, mama pa je pretirano zaskrbljena. Zaljubljen je v sošolko Suzo, ki hodi s pevcem iz drugega benda, ki pa so v bistvu tudi največja konkurenca Avtsajderjem. Kmalu spozna Almo, malo posebno punco, s katero se zaplete. Čeprav sprva še vedno misli na Suzo, kmalu ugotovi, da mu Alma pomeni veliko več, zato ga tudi zelo prizadene, ko izve, da je Alma spala z Edijem. Iz tega razloga se spre tako z Almo in Edijem in bend razpade. Pri ukvarjanju z glasbo pa ga ovirata tudi stara, prepričana da je Dejan narkoman, oče mu tudi ukrade kitaro, ki jo razbije, zaradi česar je Dejan zelo prizadet. Mama je ves čas zaskrbljena, vendar se ves čas skriva v senci svojega moža, medtem ko se on spravlja na sina. Zgodba se ves čas vrti okrog njihovega težko dosegljivega koncerta, prepleta se z zvezo z Almo in zagledanost v Suzo, prepire s konkurenčnim bandom in Piksijevimi problemi doma. Na koncu jim vendarle, kljub mnogim oviram skozi katere so šli, uspe izpeljati koncert.

Roman je tretjeosebni in je prav tako kot Ime mi je Tomaž napisan v obliki dnevniškega zapisa. V besedilu se pojavlja veliko slenga in vulgarizmov, kar poudarja mladostno uporništvu, iskanje identitete, popačeno družbo, na kar pa nas opozori že sam naslov romana, *Distorzija*. Lahko bi ga označili kot 'roman v kavbojkah' ali 'jeans roman', kjer gre za opise mladostnikov, upornikov s specifičnim pogledom na svet. Največkrat je v središču dogajanja neodgovoren najstnik, ki zavrača starše, šolo. (Haramija, 2003, 178)

Avtor želi prikazati sodobno slovensko družbo, ki je brezizhodna, to pa se kaže skozi alkohol, droge, spolnost in glasbo. Tako kot Tomaž ima tudi Dejan težave doma, predvsem z očetom, ki ga ne razume, oče veliko pije in kadi, ves čas pa preživi pred televizijo. Alkoholizem s strani očeta je v romanu mnogo bolj poudarjen kot v filmu, prav tako njegova nasilna narava.

Dejan, oziroma Piksi, kot ga kličejo prijatelji, je klasičen ljubljanski najstnik, ki se upira šolskemu sistemu in staršem. Po drugi strani pa je drugačen od ostalih. Želi ustvarjati drugačno glasbo, kot jo poslušajo vsi njegovi vrstniki, želi uspeti s svojim punk rock bandom, in ko mu to uspe, je srečen.

Distorzija za razliko od *Poletja v školjki* ni na meji otroški in mladinski roman. Pri *Poletju v školjki* v to začnemo dvomiti zaradi starosti otrok, ki nastopajo v zgodbi, prav tako pa se zgodba vrti okoli otroških preprirov med Portorožani in Pirančani, ni tako težavnega uporništvu, v filmu se tabu elementi, kot so spolnost, alkohol, cigarete sploh ne pojavljajo, pojavi se tista prva ljubezen in prvi poljub, medtem ko se v *Distorziji* vse že stopnjuje. Pojavljajo se večji prepiri z vrstniki, predvsem gre za razlike med mladimi, tistimi, ki so unikatni in večino, ki sledi smernicam, unikate pa ima za manj cenjene, slabše. Tiste 'popularnejše' imajo radi tudi starejši, na primer profesor glasbe, ki 'Piščalkarje' ocenjuje kot odlične glasbenike, medtem ko Piksijev bend zaničuje, čeprav jih še ni slišal.

Pojavljajo se tudi tako imenovani tabu elementi, cigareti, droge, alkohol na zabavah v precej velikih merah, spolnost in pogovori o tej temi, sanjarjenje o dekletu kot spolnem objektu (Piksi misli na Suzine polne rdeče ustnice, na njen tatu na spodnjem delu hrbta), pojavi pa se celo motnja hranjenja, in sicer bulimija, Badi namreč za to, da bi shujšal, bruha. Tudi problemi s starši, s katerimi se sooča Piksi, so precej težji kot pri *Poletju v školjki*. Dejanov oče je namreč na meji pijanstva, kar lahko na mladega najstnika precej močno vpliva, prav

tako odhod njegovega brata/strica, ki do očeta vzbudi nekakšne sovražne občutke. Drugačna je tudi Almina mati, za katero pravijo da je čarovnica, živi pa sama s hčerjo, kar seveda nanjo tudi vpliva.

Oba konca, tako filmski kot literarni, se zaključita z uspešnim Piksijevim prvim koncertom, čeprav na koncu v romanu vidimo tudi malce bolj rožnato situacijo pri njem doma. Zanj se torej zaključi dobro, uresničijo se mu sanje, spozna, da ima bend, prijatelje in Almo, kar se mu zdi najpomembnejše. Menim, da je zgodba zelo motivacijska, saj s srečnim koncem in dosego cilja vse ovire, čeprav jih je bilo mnogo, izgledajo majhne, prav tako pa vidimo, čez kaj vse je treba, da uresničimo svoje največje želje.

5.2.1. O AVTORJU LITERARNEGA DELA

Dušan Dim je rojen leta 1972 v Velenju, kjer je preživel otroštvo in najstniška leta. Doštudiral je v Ljubljani, kjer živi še vedno. Najstniška leta je preživel v mladinskem klubu Stiskarna, kjer je organiziral rokenrol koncerte, obiski kluba pa so močno vplivali na njegovo kasnejše ustvarjanje. Tudi življenje v Ljubljani je imelo na njegovo delo velik vpliv, posledično je nastal tudi roman *Distorzija*, ki je njegov prvenec, prejel pa je tudi nagrado večernica kot najboljšo mladinsko delo v Sloveniji.

Napisal je tudi nekaj del za odrasle, in sicer *Rdeča mesečina*, *Oprostite, vaše življenje ne obstaja*, *Jezero na robu mesta ...*

O sebi nerad govori, zato je o njem in njegovem življenju nasploh znanega bolj malo.

5.2.2. PRIMERJAVA FILMSKIH IN LITERARNIH JUNAKOV

a. FILMSKI IN LITERARNI DEJAN

Piksi, kakor ga kličejo prijatelji, se pri prehodu iz romana na filmsko platno ne spremeni preveč, tako kot ostali liki iz zgodbe, za spremembo od *Poletja v školjki*, kjer je razlika med literarnimi in filmskimi osebami precej očitna. Srednješolec, obseden z glasbo, ljubitelj punk rocka, šprica šolo in svoj čas raje nameni vajami za koncerte s svojim bendom. Starša ga ves čas zaslišujeta, ozmerjata z narkomanom, mu prepovedujeta igranje kitare in izhode. Piksi je

že ves čas zaljubljen v sošolko Suzo, ki pa je samo lepa, kar spozna, ko se zagleda v prijateljico Almo. Obkrožen je s svojimi prijatelji, ki pa se jim ne odpre preveč, svoje skrivnosti, probleme doma, kar se tiče ljubezni in vse ostalo, raje zadrži zase, kot da bi to delil s svojima najboljšima prijateljema. Njegova največja želja je imeti prvi koncert, ne gre mu za slavo in izgled, temveč za to, da bi ljudje videli da so drugačni, da igrajo drugačno glasbo in da si upajo biti to kar so, kljub temu, da trendi napovedujejo drugo. Življenje mu je spremenila škatla s kasetami, ki so v knjigi od starejšega brata, v filmu pa od strica. Oba pa sta odšla od doma zaradi Piksijevega očeta, ki ju ni želel več preživljati, saj v svojem življenju nista nič počela, temveč brezplačno živela pri njem doma ter se ukvarjala samo z glasbo. Piksi je zelo vztrajen človek, na njegovi poti do koncerta, ki je njegov cilj, se mu postavijo razve ovire, kot so izguba pevca, problemi z očetom, izguba kitar in bobnov, prevelika konkurenca in drugo, vendar njega nič ne ustavi. Za svoj cilj se je pripravljen odpovedati marsičemu in posledično mu na koncu tudi uspe.

b. FILMSKA IN LITERARNA ALMA

Filmska Alma se od Alme v literarni predlogi skoraj ne razlikuje. Dekle, ki živi samo z mamo, je nekaj posebnega, kar je v srednji šoli po navadi večkrat negativno kot pozitivno. Piksi zanj ne kaže zanimanja, saj je zagledan v Suzo, ki je srednješolska ljubljanka, v nasprotju z Almo, ki je po tem, ko si obrije lase (v filmu si jih samo zelo skrajša), še bolj posebna od ostalih deklet. Piksi se vanjo zaljubi, ko skupaj preživita dan po tem, ko prespi pri njej po pijani noči. Z njo izgubi nedolžnost, kljub temu da prijateljem laže, da ni več devičnik. Alma tudi da Piksiju Edijev kontakt, saj želi podpreti njegov bend, medtem ko jih vsi drugi zavračajo. Zelo se naveže nanjo, za razliko od prijateljev njej zaupa in se ji odpre. Ko izve, da imata z Edijem že nekaj skupne preteklosti, je Piksi seveda zelo razočaran, vse pa se spremeni, ko ima Alma napad, boleha namreč za epilepsijo in ustraši se, da ne bo preživela. Kljub temu, da ga njena mati zavrača, on ne odneha.

c. FILMSKI IN LITERARNI PEJO IN SANI

Piksijeva prijateljca sta tako kot on malo drugačna od ostale družbe. Ljubitelja punk rocka in sovražnika popularnih srednješolskih stvari. Onadva se skozi proces ekranizacije še najbolj spremenita. Pejo je bil drugačen od vseh, veliko je kadil, tako travo kot cigarete, bil je rahlo zdolgočasen in zadeve, kot so propadanje benda, ženske in neprijazni, ga ne prizadenejo preveč. Skozi roman večkrat dobimo občutek, da živi v svojem svetu. Pejo na filmskem

platnu pa je visok dolgolas blondinec (v knjigi naj bi bil zelo temne polti in črnih las, ves čas pa je nosil kapo), bolj umirjen, predvsem pa otroškega obraza. Prav tako Sani, ki naj bi bil pretepač in ljubljenelec deklet. Sicer ga v filmu res nekajkrat vidimo z dekletom, spusti pa se tudi v pretep, definitivno pa navzven ne izgleda nasilne narave, temveč ima zelo otroški obraz, predvsem pa nima 'velike postave', kot je zanj rečeno v knjigi. Pejo in Sani sta za Piksija kot nekakšno zatočišče, ko je z njima, torej s svojim bedom, pozabi na težave doma, kljub temu da jima nikdar ne razlaga kakšno je stanje, poleg tega pa ga ne pustita na cedilu, čeprav vsi zavračajo njihovo glasbo in je le Piksi tisti, ki mu je to tako zelo pomembno.

d. STARŠA V FILMU IN STARŠA V LITERARNI PREDLOGI

Piksijeva starša sta ves čas v skrbah zaradi svojega sina, ki ne hodi v šolo in se pozno vrača domov, ocene pa ima zelo slabe. Mati je pretirano zaskrbljena tako v knjigi kot v filmu. Svojemu možu se ne upa upirati, po drugi strani pa ne želi biti preveč vzkipljiva do svojega sina. Medtem ko je oče druga zgodba. Oče je zelo vzkipljiv, v knjigi celo malo pijanec, ves čas preživi pred televizijo in pije pivo. V filmu je alkoholizem nekoliko prikrit, očeta s pivom vidimo samo enkrat. Prepričan je o tem, da je Piksi narkoman in se iz tega razloga ves čas spravlja nanj. Želi, da konča šolo in ne zaključi kot njegov brat/starejši sin, ki je zanj narkoman, ki ni znal narediti ničesar. Globoko v sebi pa ima seveda rad svojega sina in ne želi, da ga ta prav tako zapusti, to je vidno iz prizora, ko želi popraviti kitaro, ki mu jo je prejšnji večer v jezi razbil.

6. SKLEP

V svojem diplomskem delu sem se ukvarjala z ekranizacijo slovenskih mladinskih del na primerih *Poletje v školjki* in *Distorzija*. Dva mladinska filma iz povsem različnih obdobj, eden iz leta 1986 in sodobnejši, iz leta 2009, eden malo bolj otroški in drugi povsem mladinski, ki se že dotika tem, ki so najstnikom najbolj zanimive, od drog do spolnosti. Oba filma sta nastala po mladinski knjižni predlogi. *Ime mi je Tomaž*, avtorja Vitana Mala, mladinska novela, ki se je pri prehodu na filmsko platno preimenovala, požela veliko slavo, kar pa je tudi vplivalo na poznanost knjižne predloge kasneje in *Distorzija*, delo Dušana Dima, ki je že pred snemanjem prejelo nagrado.

Želela sem se osredotočiti predvsem na osebe, kako se le-te spremenijo skozi proces ekranizacije. Ugotovila sem, da so te spremembe veliko bolj očitne pri starejšem filmu, ki tako osebe kot celotno zgodbo na platnu naredijo bolj otroško, prepovedanih tem ni na vidiku, otroci se lepše obnašajo in so manj uporniški, tudi prepiri med sosedi se zgladijo, medtem ko je knjižna predloga malce nasilnejša, prav tako so večje grožnje staršev, pojavijo pa s tudi alkohol in kajenje, vendar v manjših oblikah. Za razliko od *Distorzije*, kjer so te teme zelo pogoste, skoraj vsi nastopajoči kadijo in pijejo alkohol, srečamo se s spolnostjo, žensko kot spolnim objektom, prepiri med vrstniki pa nastanejo predvsem zaradi različnega načina življenja. Prikritost določenih tem v filmu *Poletje v školjki* je povsem sprejemljiva, saj verjetno v nasprotnem primeru film ne bi bil tako gledan in sprejet, kot je bil. Upornišstvo in vsi elementi, ki pridejo z njim, so bili pred nekaj leti slabše sprejeti, kot so danes, ko so te teme že nekaj povsem normalnega.

Osebe si ostajajo podobne in imajo enaka imena tako v knjižni predlogi kot v filmu. Pri Poletju v školjki v filmu nista opazna Tomaževa prijatelja Damjan in Borut, ki je bil v literarnem delu celo poglavar Piranske čete, ter sta večkrat omenjena, ter igrata pomembno vlogo v zgodbi, v filmu pa ju sploh ne spoznamo. Na novo pa se pojavi ribič Luka, ki ga v knjižnem delu ne spoznamo, kasneje, v filmu pa za Tomaža igra zelo pomembno vlogo in nadomesti njegovega odsotnega očeta.

V *Distorziji* pa je situacija, kar se tiče oseb, zelo podobna, tako prijatelji kot dekleta in starši se praktično ne spremenijo, razen nekaterih manjših nepomembnih malenkosti. Veliko razliko

opazimo samo pri pogrešanem stricu, ki je v literarnem delu brat, kar se verjetno zgodi zato, da do očeta ne gojimo tako sovražnih občutkov skozi film, saj že tako igra zelo negativno vlogo.

Pomembno vlogo v delih igrata tudi lokacija in jezik. Piran, ki ga Tomaž tako zelo obožuje, ga ne želi zapustiti in Ljubljana na drugi strani v delu *Distorzija* ter 'klišejski' ljubljanski najstniki. V *Poletju v školjki* imamo skoraj knjižni jezik, razen nekaterih odstopanj, kljub temu da se nahajamo na Primorskem, kjer bi pričakovali primorsko narečje, v *Distorziji* pa očiten sleng, močna odstopanja od knjižnega jezika, veliko vulgarizmov, novih besed, tujk.

Kljub temu, da razlike med predlogo in filmom niso tako očitne, sploh pri delu Dušana Dima, film povsem drugače vpliva na gledalca kot knjiga. Zelo veliko vlogo igra tudi glasba, ki je v *Distorziji* nasploh na prvem mestu in je v bistvu tudi smisel celotne pripovedi. V filmu slišimo skupino Niet, poznane slovenske glasbenike, ter drugo rock glasbo, ki dajo filmu še dodaten najstniški pridih, v *Poletju v školjki* pa pesmi, napisane samo za ta film, ki mu prav tako dajo neki poseben učinek, zaokrožijo zgodbo, pesmi pa so še danes slišane tudi na radiih.

Ekranizacija literarnih del je koristna, saj na ta način več mladih z zanimanjem spoznava slovensko literaturo. Ker je slovenski film v primerjavi s svetovnim v velikem zaostanku, je dobro, če se nekateri držijo literarnih predlog, saj se s tem poudarja tudi pomembnost literature. Včasih je bilo tega mnogo več, danes pa je v zatonu, čeprav je nekaj naših največjih uspešnic, na primer *Petelinji zajtrk*, *Kekec*, *Šanghaj* ... nastalo prav na podlagi literarnih predlog.

7. VIRI

- Dim, Dušan. Distorzija. Ljubljana: Društvo bralna značka Slovenije – ZPMS, 2007.
- Mal, Vitan. Ime mi je Tomaž. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1998.
- Mal, Vitan. Poletje v školjki. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1986.

8. FILMI

- Štiglic, Tugo. Poletje v školjki. Ljubljana: Viba film, 1986.
- Hočevvar, Miha. Distorzija. Ljubljana: RTV SLO Otroški in mladinski program, 2009.

9. LITERATURA

- Berger, Aleš, Slodnjak, Marko, Peršak, Tone in drugi. Gledališki besednjak. Slovensko strokovno izrazje v gledališči, filmu in televiziji. Ljubljana: Društvo gledaliških kritikov in teatrologov Slovenije, 1981.
- Furlan, Silvan, Kavčič, Bojan, Vrdlovec, Zdenko in drugi. Filmografija slovenskih celovečernih filmov 1931–2010. Ljubljana: UMco in Slovenska kinoteka, 2011.
- Haramija, Dragica. Obdobja 21. Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2003.
- Kavčič, Bojan in Vrdlovec, Zdenko. Filmski leksikon. Ljubljana: Modrijan, 1999.
- Rudolf, Matevž. Ko beseda podoba najde, Slovenska literatura in film v teoriji in praksi (1984–2012). Ljubljana: UMco in Slovenka kinoteka, 2013.

- Saksida, Igor. Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko. Maribor: Obzorja, 1994.
- Stanković, Peter. Zgodovina slovenskega celovečernega igranega filma, slovenski klasični film (1931–1988). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2013.
- Šimenc, Stanko. Pot v filmski svet. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968.
- Zorman, Barbara. Sence besede, Filmske priredbe slovenske literature (1948–1979). Koper: Annales, 2009.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Sela pri Višnji Gori, 27. 8. 2015

Eva Travnik